

uygun isim olarak Enes b. Mâlik'i seçmiştir. Küfeliler'den öğrendiği yaş hilesini kullanan Şu'be, Enes'in uzun ömürlü, zengin ve çok sayıda evlât sahibi olması için Hz. Muhammed'in yaptığı duanın aktarıldığı haberin de kaynağıdır. Bu hadisin İbn İshak'ta yer almamasından hareketle hadisin o dönemde bilinmediği sonucunu çıkaran Juynboll'ün, belirli bir dönemde tartışılan bir konu hakkında tartışan tarafların ilgili bir hadise işaret etmemesini o hadisin sonradan uydurulduğuna delil saydığı anlaşılmakta, onun bu yaklaşımının hem müsteşrikler hem müslümanlar tarafından eleştirildiği görülmektedir. İbn İshak'ın *es-Sîre*'sinde Enes'i Hz. Peygamber'den hemen sonra zikreden, yani onun sahâbî olduğunu gösteren birçok isnad bulunduğu halde Juynboll onun *es-Sîre*'deki isnadlarda sadece birkaç defa geçtiğini ileri sürmekte ve bunu iddiası için destek saymaktadır. Schacht sonrası genel çizgiyi takip ederek akîdevî veya hukukî bir kural yahut hükme mesnet olmadıkları sürece tarihî haberleri benimseyen Juynboll, Şu'be'nin bazı olayları gerçekten naklettiğini kabul etse de araştırmalarında daha çok Schacht'ın son dönemlerde güvenilirliği iyice sarsılmış olan iddialarına dayanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 280-281; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-tarih*, II, 283-285; İbn Adî, *el-Kâmil*, I, 81-93; Ebû Nuaym, *Hilye*, VII, 144-209; Hatîb, *Tarihü Bağdâd*, IX, 255-266; Mizzi, *Tezhibü'l-Kemâl*, XII, 479-495; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 202-228; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 193-197; II, 590, 665, 766; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, IV, 338-346; *Hedyyetü'l-ârifin*, I, 417; I. Goldziher, *Muslim Studies* (trc. C. R. Barber – S. M. Stern), London 1971, II, 76-77, 135; Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletü'l-müsterafe*, Beyrut 1400, s. 83-84; Abdülmelik Bekir Abdullah Kâdî, *Şu'be b. el-Haccâc: Emirü'l-mü'minin fi'l-hadis*, Kahire 1401/1981, s. 15, 29, 33, 37-38, 46, 53-54, 155-156; G. H. A. Juynboll, *Muslim Tradition*, Cambridge 1983, s. 143; a.mlf., "Şu'ba b. al-Hajjâj (d. 160/776) and His Position among the Traditionists of Basra", *Le Muséon*, CXI, Louvain 1998, s. 187-226; a.mlf., "Şu'ba b. al-Hadîdjâdj", *EP* (Ing.), IX, 491-492; Hüseyin b. Kâsım b. Muhammed en-Nuaymî – Hamza b. Hüseyin b. Kâsım en-Nuaymî, *İstidrâkât 'alâ Tarihî't-türâsî'l-'Arabî*, Cidde 1422, VI, 72-73, 367; Necm Abdurrahman Halef, *İstidrâkât 'alâ Tarihî't-türâsî'l-'Arabî*, Cidde 1422, IV, 58-59; M. Nâsir ez-Zeâyirî, "İbnü'l-Haccâc, Ebû Bistâm el-Vâstî Şu'be b. el-Verd", *Mv.AU*, VI, 195-200.

İBRAHİM HATİBOĞLU

ŞUF'A

(bk. ŞUF'A).

ŞUĞUL

(شغل)

Türk dinî mûsikisinde bir form.

Şuğl, Türk dinî mûsikisinde bestekârların Türk mûsikisi makam ve usulleriyle besteledikleri Arapça güfteli ilâhilerle verilen isimdir. Günümüze ulaşan örneklerden XVII. yüzyıldan beri şuğul bestelendiğini söylemek mümkündür. Sadettin Nüzhet Ergun XIX. yüzyılın sonlarına doğru şuğullerin tekkelerde büyük bir revaçla okunduğunu ifade eder. Şuğullerin büyük kısmı kolay anlaşılır ifadelerden meydana gelir, beste itibarıyla da hareketli eserlerdir. Ağızdan ağıza nakledilmesi esnasında zamanla bazılarının güftesi bozulduğundan pek azının güfte yazarı bilinmektedir. Bazı şuğuller Hz. Ebû Bekir, İmam Bûsîrî, Bilâl-i Habeşî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Ahmed er-Rifâî ve Ahmed el-Bedevî'ye nisbet edilmektedir. Şuğuller tekkelerde zikir esnasında okunduğu için ritme uygun olması yönünde daha çok nîm-sofyan, sofyan, düyek gibi küçük usullerle bestelenmiştir. Özellikle bayramlarda ve kandil gecelerinde icra edilen ve daha çok Rifâî, Kâdirî, Bedevî, Desûkî, Sa'dî tarikatlarına has bir tören olan nevbe merasimlerindeki kıyam zikri esnasında vurulan halîle, mazhar, kudüm gibi çalgılar eşliğinde ilâhilerle beraber okunan şuğullerde ağırdan başlayıp giderek süratlenen bir seyir takip edilir.

El yazması güfte mecmualarında fazla şuğul yer almamakta, şuğul güftelerinin derlendiği mecmualara kütüphanelerde pek fazla rastlanmamaktadır. Bunların arasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunan (TY, nr. 4116) *Ebhe'nağamât fi terennümâtî ilâhiyyât* adlı eser en geniş şuğul mecmualarından biridir. Günümüz dinî mûsiki repertuarında da sayıları fazla olmayan şuğullere dinî mûsiki icralarında pek az yer verilmektedir. Zamanımıza ulaşan elli civarındaki şuğul repertuarının büyük bir kısmı Zekâî Dede'ye aittir. Bunların içinde bestesi Zâkirî Hasan Efendi'ye ait, "Şeff'û'l-halkı fi'l-maşher Muhammed şâhibü'l-minber" mısrayla başlayan pençgâh; Hacı Fâik Bey'in, "Cüd bi-lütfik yâ ilâhî" mısrayla başlayan sabâ; Zekâî Dede'nin, "Ta'şşak-tü bi-envâri cemâlik" mısrayla başlayan hicaz, "İn nilte yâ rîha's-şabâ" mısrayla başlayan sabâ; Sadettin Kaynak'ın, "Yâ şâhibe'l-cemâl ve yâ seyyide'l-beşer" mısrayla başlayan hüzzam şuğulleri en meşhurlarındandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942-43, I, 123; II, 401, 404; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul, ts., III, 85; Kâzım Uz, *Musiki Istilâhatı* (nşr. Gültekin Oransay), Ankara 1964, s. 68; M. Ekrem Karadeniz, *Türk Mûsikisinin Nazariye ve Esasları*, Ankara, ts. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları), s. 167; Nuri Özcan, *On Sekizinci Asırda Osmanlılar'da Dinî Mûsikî* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 38; Mehmet Emin Altıntop, *Türk Din Mûsikisinde Arapça Güfteli İlâhiler (Şuğuller)* (yüksek lisans tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mustafa İsmail Rızvanoğlu, *Eyyûbî Mehmet Zekâî Dede (1824-1897) Hayatı ve Dinî Eserleri* (yüksek lisans tezi, 1997), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 34-35; Öztuna, *BTMA*, II, 363; Süreyya Ağayeva, "Nevbe", *DİA*, XXXIII, 37-38.

ERDOĞAN ATEŞ

ŞUH

(bk. CİMRİLİK).

ŞUKRÂN

(شقران)

Şukrân Sâlih b. Adî

H. Peygamber'in âzatlısı, sahâbî.

Habeş asıllı olup adından çok Şukrân lakabıyla tanınmıştır. Habeşistan'dan Arap yarımadasına ne zaman ve nasıl geldiği bilinmemektedir. Resûl-i Ekrem'in âzatlılarından olduğuna dair rivayetlerde ittifak bulunmakla birlikte ona nasıl sahip olduğu konusu ihtilâfıdır. Bir rivayete göre Şukrân, Resûlullah'a babası Abdullah'tan kalmış, diğer bir rivayete göre Abdurrahman b. Avf tarafından Hz. Peygamber'e hediye edilmiştir. Özellikle ilk dönem kaynaklarında nakledilip tercih edilen üçüncü bir rivayete göre ise Resûl-i Ekrem onu Abdurrahman b. Avf'tan satın almış ve bir müddet sonra âzat etmiştir. Şukrân, Bedir Gazvesi'ne katılmakla birlikte fiilen savaşmadı; müşriklere alınan esirlerin başında muhafızlık yaptı. Henüz köle olduğundan savaş ganimetinden kendisine pay verilmediyse de müslümanların ona yaptıkları yardımlarla herkesten çok paya sahip oldu. Bedir Gazvesi'nin ardından âzat edildi ve Suffe ehli arasına girdi; hayatını Resûlullah'a hizmet ederek geçirdi. 5 (627) yılında gerçekleşen Müreysi' Gazvesi'nde elde edilen ganimetlere gözcülük yaptı. Hz. Peygamber'in naaşı yıkanırken su döktü, kabre konulurken dört kişiyle birlikte o da kabre indi, Resûlullah'ın elbise şeklinde giydiği kadife bir kumaş parçasını onun naaşının altına serdi.

Bir ara zekât âmilî sıfatıyla görev yapan Şukrân'ın vefat tarihi üzerinde ihtilâl edilmişse de onun Hz. Ömer'in hilâfetinin sonlarında veya Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yıllarında vefat etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Zâhidâne bir hayat süren Şukrân'ı Hz. Ömer sâlih bir kişi diye nitelemiş, Şukrân'ın oğlu Abdurrahman'ı Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanına Irak'a gönderirken kendisine sâlih bir kişinin oğlunu yolladığını bildirmiş ve babasının hatırına ona iyi davranmasını istemiştir (Belâzürî, I, 479). Ahmed b. Hanbel'in kendisinden bir rivayet naklettiği (Müsned, III, 495) Şukrân'dan Yahyâ b. Umâre el-Müzenî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali ve Ubeydullah b. Ebû Râfi' rivayette bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 495; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 64, 263, 279, 291, 299, 301; III, 49-50; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, IV, 268; Belâzürî, *Ensâb*, I, 294, 478-479, 569, 570, 576, 577; Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 372; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 709-710, 735; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), II, 527; III, 5-6; Nevevî, *Tehzîb*, I, 247; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Beyrut 1415/1995, III, 284-285, 324; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, IV, 316; Şemseddin es-Sehâvî, *el-Fahrü'l-mütevâlî fi menî'tesebe li'n-nebi mine'l-hademî ve'l-mevâlî* (nşr. Meşhûr Hasan Mahmûd Selmân), Zerkâ / Ürdün 1407/1987, s. 49.

ABDÜLKADİR ŞENEL

ŞU'LE

(bk. MUHAMMED ŞU'LE).

ŞUMNU

Kuzey Bulgaristan'da tarihî bir şehir.

Şumnu platosundan dik yamaçlarla iniş ve bu platodan 200 m. daha aşağıda bulunan Bokluca (Projna) çayının iki yakasında deniz seviyesinden 230 m. yükseklikte kurulmuş, kuzey tarafından, bu yönden gelecek olanların göremeyeceği biçimde alçak tepelerle korunmuştur. Coğrafi konumu şehrin olduğu yeri kolay savunulabilir bir duruma getirmiştir. Şumnu (Şumen) Bulgaristan'ın en eski şehirlerinden biridir. Düzlüğün kenarında günümüzde şehre yukarıdan bakan bir yerde Romalılar'ın Trakyalı yerleşimcilerin işgal ettiği bir kale yaptıkları bilinmektedir. VI. yüzyılda Doğu Roma İmparatoru Iustinianos tarafından yenilenen kale I. Bulgar İmparatorluğu zamanında (681-970) genişletilmiştir. XI ve XII. yüzyıl Bizans otoriteleri

şehri Simeonis diye adlandırmıştır. XII. yüzyılın ortalarında Şerif el-İdrîsî burayı "Misionis" in bozulmuş biçimi olarak anar, eski ve meşhur bir şehir olduğunu söyler. II. Bulgar İmparatorluğu'nun (1186-1393) sıkıntılı yıllarında Şumnu küçüklüğüne rağmen ekonomik ve askerî merkez halinde öncelikli bir öneme sahiptir. Ortaçağ'daki surlarla çevrili Şumnu sadece 200 x 115 metrelik bir alanı işgal ediyordu. Bu alan çok dar yollar boyunca küçük taşlarla örülmüş evler ve kiliselerle çevrilmişti, muhtemelen nüfusu da 450-550 civarındaydı. 1960'lı ve 70'li yıllarda yapılan kazılar sonucu, Osmanlı dönemi öncesindeki şehrin, mahalleleriyle birlikte Ortaçağ'daki sradan bir Bulgar şehri olarak 800-1200 nüfusa sahip bulunduğu tahmin edilebilir. Şumen adı da yapılan kazılar sırasında elde edilen ve 1270'li yıllarda Tatar işgali devrine rastlayan dua metnini içeren bir Bulgarca yazıtta geçer. Şumen'in bölgeyi tanımlayan ve "yaprak, yeşillik, ormanlık" anlamına gelen Bulgarca "şuma"dan türediği düşünülür, ayrıca eski adı olan Simeonis'ten geldiği de belirtilir.

Şehir Osmanlı idaresine 790-791'deki (1388-1389) kış seferi sırasında geçti. Veziriâzam Çandarlı Ali Paşa çatışma olmadan müstahkem şehri ele geçirdi. Osmanlı tarihçisi Neşrî'nin anlattıklarıyla örtüşen o döneme ait bir rivayete göre ovada kargâh kuran Osmanlılar'a şehrin kalesinin anahtarları ahali tarafından teslim edilmiştir. Osmanlı yönetiminin ilk yılları hakkında surları tamir edilen kalenin içerisine bir muhafız birliği yerleştirilmesi dışında bilgi yoktur. 1444 yılının Eylül ve Ekim aylarında Macar Kralı Vladislav ve Janos Hunyadi kumandasındaki Haçlı ordusu Şumnu'yu ele geçirerek tamamen imha etti. Bu hadiseye tanık olan Alman Hans Mehrgast tarafından ve yazarı meçhul *Gazavât-ı Sultan Murad Han* adlı kronikte şehir içindeki Osmanlı muhafızları

nın tamamen yok edilip garnizonun ateşe verildiği bildirilir. 1444 saldırısı boyunca Haçlılar şehrin kuzeyindeki açık kırsal kesimi de tahrip ettiler. Yıkılan ve boşaltılan açık düzlükler daha sonra 884 (1479), 890 (1485), 922 (1516), 1525, 1555 ve 988 (1580) tarihli Niğbolu sancağı tahrir kayıtlarından anlaşıldığına göre Anadolu'dan getirilen Türkmen gruplarınca iskân edildi. İki yüzyıl boyunca Şumnu kazasının güney yarısındaki eski Bulgar hıristiyan köylülerinin bir bölümü müslüman oldu ve zamanla Türkçe'yi benimsedi (Gradište, Ivanovo / Huyvan, Manoic, Smolovce, Troitsa, Tusevica ve Yankovo). Bu durum Şumnu'daki müslüman-Türk unsurunu güçlendirmiştir.

Tamamen tahrip edilen şehir bir daha inşa edilmedi. 1444 yılından sonra daha mütevazî bir yerleşim eski sitenin aşağısında Bokluca çayının dar vadilerinde yayılmaya başladı. 884 (1479) tarihli tahrir icmal kayıtları (Sofya Millî Ktp., O. A. K., nr. 45/29) şehrin nüfusu hakkında bilgi veren ilk kaynaktır. Buna göre şehirde yetmiş dört hıristiyan, on bir müslüman hânnesi (% 18) mevcuttu. Toplam nüfus 400-450 civarına ulaşıyordu. 922 (1516) ve 931 (1525) tarihli mufassal tahrir defterleri Kuzey Bulgaristan'daki Türk yerleşiminin hangi boyutlarda olduğunu açıkça göstermektedir. 1516'da Şumnu'da hıristiyanların 107 hânneye ulaştığı bir dönemde müslümanların hâne sayısı doksan dördtü. Artık kendini toparlayan şehrin müslüman nüfus oranı % 47'ye varmıştı. 1525'te denge müslümanlar lehine % 53 olarak değişti. 962 (1555) yılına kadar aradan geçen otuz yıllık süre zarfında Şumnu tam anlamıyla büyüdü ve şehir özelliği kazandı. 252 müslüman ve 152 hıristiyan hânnesiyle birlikte % 62'si müslüman yaklaşık 2000 kişilik bir nüfusa sahip oldu. Müslüman nüfusun çok az bir bölümü Hıristiyanlık'tan dönme idi. Nitekim mühtediler

XX. yüzyılın başlarında Şumnu'yu gösteren bir fotoğraf (Machiel Kiel fotoğraf arşivi)

